

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1940 kl. 12 m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, angående beredande av viss förmån för värnpliktig och reservofficer vid anställning i civil statstjänst och därmed jämförlig kommunal lärartjänst.

I en inom riksdagens andra kammare väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion ha hrr *Kyling* och *von Seth* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att snarast en ordning genomföres, genom vilken dels värnpliktig erhåller rätt att i civil statstjänst och därmed jämförlig kommunal lärartjänst räkna sig värnpliktstiden och tiden för eventuella extra inkallelser till godo, dels samma förmån medges reservofficer för den tid, som åtgått för reservofficersutbildningen.

Inom första kammaren ha av hrr *Öman* och *Mannerskantz* väckts en med förevarande motion likalydande motion, nr 23.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning begärt och erhållit utlåtanden över förevarande motion från Kungl. Statskontoret, Kungl. Maj:ts och Rikets Svea Hovrätt, Kungl. Skolöverstyrelsen, Kungl. Generalpoststyrelsen, Kungl. Järnvägsstyrelsen. Därjämte har utskottet berett Sveriges allmänna folkskollärareförening, Sveriges folkskolläraryförbund, Sveriges Förenade Studentkårer, Statstjänarekartellen, Trafiktjänstemännens Riksförbund och Svenska Officersförbundet tillfälle att yttra sig över motionen och ha samtliga dessa sammanslutningar till utskottet inkommit med utlåtanden i frågan.

Kungl. Statskontorets yttrande återfinnes såsom bilaga till detta utlåtande.

Kungl. Svea Hovrätt säger bl. annat, att erfarenheten knappast torde visa, att de från värnpliktstjänstgöring befriade juristerna genomsnittligt sett vunnit befordran på domarebanan vid yngre år än andra. Reservofficersutbildningen har däremot i vissa fall verkat något fördröjande vid befordran. Under sådana utomordentliga förhållanden, som nu äro rådande, ställer sig ju saken annorlunda. Hovrätten har för sin del bl. a. efter skrivelser till Kungl. Maj:t vidtagit diverse åtgärder för att i görligaste mån undanröja de olägenheter, som vållas av de extra inkallelserna. Hovrätten menar, att beträffande befattningshavare på domarebanan vissa särskilda bestämmelser äro önskvärda angående tillgodoräknande i befordrings- och avlöningshänseende av sådan extra ordinär tjänstgöring, som betingas av det spända utrikespolitiska läget. Hovrätten har emellertid riktat Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på dessa frågor.

Kungl. Skolöverstyrelsen anför bl. a.: »Det i motionen framförda förslaget om tillgodoräknande av tid för värnpliktstjänstgöring respektive tid för reservofficersutbildning, om den värnpliktige respektive reservofficeren senare går i statsjänst, kan avse tillgodoräknande vid ansökan till tjänst samt tillgodoräknande för pension och för löneklassplacering. För förslaget synas starka skäl kunna andragas. Överstyrelsen anser sig dock icke kunna tillstyrka, att rätt till ett dylikt tillgodoräknande stadgas utan en utredning av de konsekvenser, som därav kunna följa. Vad däremot beträffar ett motsvarande tillgodoräknande för personer, som redan erhållit anställning som ordinarie eller icke ordinarie tjänstemän, anser sig överstyrelsen kunna tillstyrka förslaget.»

Kungl. Generalpoststyrelsen förklarar, att det torde bli synnerligen svårt att uppställa lämpliga och rättvist verkande regler för sådant tillgodoräknande av värnpliktstiden som tjänstetid, och finner för postverkets vidkommande inga skäl föreligga för bifall till motionen.

Kungl. Järnvägsstyrelsen nämner, att vid statens järnvägar tillämpas den bestämmelsen, att — vid jämförelse av tjänstemäns ålder i tjänsten — den tid, varunder extra ordinarie tjänsteman eller aspirant varit tjänstledig för fullgörande av värnplikts- eller annan militärtjänstgöring, icke skall avdragas vid beräkning av berörda ålder. *Kungl. Järnvägsstyrelsen* upplyser ock, att vid statens järnvägar sker normalt anställning, innan vederbörande fullgjort sin värnplikt. Styrelsen gör vidare det påpekandet, att om tjänsteinnehavare, som före anställningen fullgjort sin värnplikt, finge rätt att tillgodoräkna sig tiden för denna värnpliktstjänstgöring vid tjänsteåldersberäkning, skulle konsekvensen fordra, att samma rätt tillerkändes f. d. stamanställda beträffande deras anställning vid krigsmakten. Detta åter skulle medföra synnerligen stora olägenheter för den övriga personalen.

Styrelsen finner det med motionen avsedda ändamålet icke kunna vinnas på sätt, motionärerna ifrågasatt.

Sveriges allmänna folkskolläraryörening och Sveriges folkskollärareförbund äro ense med motionärerna däri, att den vapenföre i flera avseenden intar en betydligt ogynnsammare ställning än den icke vapenföre och den kvinnliga kollegan. De anse, att detta missförhållande snarast borde avhjälpas, och tillstyrka motionen.

Liknande synpunkter anlägga *Sveriges Förenade Studentkårer* och tillstyrka motionen evad den avser de värnpliktiga studenterna. Vad reservofficersutbildningen beträffar, säger man, synes läget i viss mån vara ett annat, då denna utbildning är frivillig och förenad med vissa förmåner.

Statstjänarekartellen kritiserar motionen därför att motionärerna enligt kartellens mening endast haft i tankarna sådana tjänstemän, för vilka särskild examen erfordras, men ej andra tjänstemän eller arbetare.

Det synes emellertid *Statstjänarekartellen* mest rättvist att militärtjänst får tillgodoräknas i den mån vederbörande — statsanställd tjänsteman eller

arbetare — utan sådan militärtjänstgöring skulle inträtt i statsanställningen så mycket tidigare, eller i andra fall, i den mån statsanställning skulle innehafts under den tid varunder vederbörande varit inkallad till sådan militärtjänstgöring.

Trafiktjänstemännens Riksförbund tillstyrker motionen i vad den avser tillgodoräknande av värnpliktstid och tid för extra inkallelser.

Svenska officersförbundet begränsar sitt yttrande till motionärernas förslag rörande reservofficerare. Förbundet finner vad motionärerna här föreslagit både välmotiverat och ändamålsenligt.

För statsanställda, som vid tiden för värnpliktstjänstgöring inneha tjänst, *Utskottet.* är redan nu — i varje fall i fråga om lönetursberäkning — den ordning införd, som motionärerna rekommendera. I proposition nr 144 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag av innebörd, att tid, varunder tjänstledighet åtnjutits för tjänstgöring vid försvarsväsendet i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, skall kunna tillgodoräknas för löneklassuppflyttning även i de fall, där sådant för närvarande icke är medgivet i vederbörande reglemente. För kommunalt anställda lärare gäller i stort samma regler som för statsanställda.

Vad gäller de statsanställda och kommunalt anställda lärare, som före inträdet i sin tjänst fullgjort sin värnpliktstjänstgöring, anser utskottet, att en rätt att som tjänstetid tillgodoräkna sig tiden för värnpliktstjänstgöring dels står i strid med de principer för lönetursberäkning, som statsmakterna tillämpa, dels att ett stadgande om sådan rätt kunde komma att föra till ej önskvärda konsekvenser — fullgjord värnplikt skulle kunna komma att väga tyngre än förtjänst och skicklighet; det skulle vidare bliva svårt att vägra f. d. stamanställda liknande förmån, vilket i vissa fall skulle medföra, att dessa finge ett flerårigt företräde framför sina kamrater, som samtidigt vunnit anställning.

Utskottet anser vidare, att ett stadgande, sådant som motionärerna föreslagit, skulle få karaktären av en undantagslagstiftning för vissa grupper. Sveriges samtliga vapenföra män äga ju att bringa fosterlandet det offer, som värnpliktstjänstgöring och extra inkallelser innebära, men för det stora flertalet av dessa kan det uppenbarligen ej ordnas med en compensation liknande den, motionärerna begärt för tjänstemän och lärare.

Vad så beträffar dem, som på grund av reservofficersutbildning fått sitt inträde i statstjänst el. dyl. fördröjt, gäller det ju, att denna utbildning — i varje fall under normala tider — är helt frivillig och dessutom medför ej obetydliga förmåner.

Utskottet vill slutligen framhålla, att ett bifall till motionärernas förslag skulle för många betyda ett tidigare uppflyttande i högre löneklass och högre lönegrad, vilket ju skulle vålla statsverket väsentligt ökade utgifter.

Under åberopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej måtte till någon kammarens
åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 april 1940.

På utskottets vägnar:

CARL HOPPE.

Närvarande: herrar *Hoppe*, *Karlsson* i Granebo, *Persson* i Vinberg, *Gustafsson*
i Bogla, *Fredberg*, fru *Humla*, hrr *Hansson* i Hönö, *Nilsson* i Eskilstuna och
Andersson i Backa.

Bilaga.

KUNGL.
STATSKONTORET

Till Riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom remiss den 9 februari 1940 anbefallt statskontoret att till utskottet avgiva yttrande i anledning av en inom första kammaren väckt motion om rätt för värnpliktig och reservofficer att i vissa civila befattningar tillgodoräkna sig militär tjänstgöringstid, får ämbetsverket anföra följande.

I motionen har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om att snarast en ordning måtte genomföras, genom vilken *dels* värnpliktig erhöles rätt att i civil statstjänst och därmed jämförlig kommunal lärartjänst räkna sig värnpliktstiden och tiden för eventuella extra inkallelser till godo *dels* samma förmån medgäves reservofficer för den tid, som åtgått för reservofficersutbildningen.

Den tillgodoräkning av värnpliktstjänstgöring, varom sålunda fråga väckts, kan äga betydelse *dels* ur lönesynpunkt, *dels* ock i merithänseende.

Vad först angår dylik ledighets inverkan på lönetursrätten, torde böra åtskiljas det fall, då vederbörande vid tidpunkten för inkallelsen innehar statstjänst, och det fall, då den värnpliktige först senare erhåller sådan anställning. Innehar den värnpliktige statstjänst under tiden för inkallelsen, har genom bestämmelser i civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet sörjts för att denna tid icke skall föras vederbörande till last vid lönetursberäkningen (civila avlöningsreglementet 7 § 3 mom. a jmf med 13 § 2 mom; civila icke-ordinariereglementet 7 § 3 mom. a och 29 § jmf med 12 § 2 mom.). Ej heller sker något avdrag av denna anledning vid tjänstårsberäkningen för pension.

Beträffande därefter frågan om tillgodoräkning för lönetur av tid för värnpliktstjänstgöring, som fullgjorts *före* det statsanställning vunnits, tillåter sig statskontoret erinra om att vid de åren 1938 och 1939 genomförda lönerogleringarna den tidigare tillgodoräkningen av tjänstetid vid befordran i princip övergivits och i stället en vidgad rätt till snedddning genomförts. Att efter denna omläggning av principerna för lönetursberäkningen återinföra en speciell tillgodoräkning av tid, som tagits i anspråk för fullgörande av värnplikt, anser ämbetsverket icke vara att förorda.

Om således enligt statskontorets mening av ovan angivna skäl några särskilda åtgärder för vinnande av det med motionen avsedda syftet icke kunna anses påkallade ur lönesynpunkt, vill ämbetsverket icke förneka, att vissa skäl kunna anföras för att vid merithäknningen vid befordringar viss hänsyn tages till om vederbörande fullgjort värnpliktstjänstgöring eller icke. Med den ordning, som nu gäller, äro otvivelaktigt de, som fullgjort sin värnplikt, på grund av den tidsförlust, som de därigenom åsamkats, ogynnsamt ställda i konkurrensen med jämnåriga kamrater, vilka på grund av sitt kön eller genom kategoriklyvningen varit befriade från fullgörandet av denna medborgerliga skyldighet.

Som framgår av proposition nr 365 (sid. 17—20) till 1920 års riksdag har emellertid nämnda spörsmål tidigare varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. I anledning av en riksdagsskrivelse den 29 maj 1912 (nr 259) uppdrogs nämligen den 31 december 1914 åt dåvarande löneregeringskommitté att närmare utreda frågan om värnpliktstjänstgöringens inverkan på bland annat statstjänarens avlönings- och anställningsförhållanden. I utlåtande den 26 augusti 1919, vilket utlåtande finnes återgivet i sagda proposition, behandlade kommittén ingående frågan om skydd för värnpliktig mot eftersättande vid befordran.

Sedan kommittén till en början erinrat om stadgandet i § 28 regeringsformen, enligt vilket stadgande Konungen vid alla befordringar skall fästa avseende endast å de sökandes »förtjänst och skicklighet» men icke på deras börd, påpekar kommittén, att vid tolkning av detta stadgande stort avseende i praktiken kommit att fästas vid tidslängden av föregående tjänstgöring, särskilt sådan tjänstgöring inom det egna verket. Kommittén anför i fortsättningen följande:

»Det torde utan vidare vara klart, att vid tillämpning av de sålunda givna eller vedertagna befordringsreglerna fall kunna inträffa, då en värnpliktig kommer att genom värnpliktens fullgörande lida visst men i avseende å befordran, och det gäller då att tillse, huruvida och i vilken mån någon eftergift från nämnda befordringsregler bör kunna medgivas till förmån för den värnpliktiga personalen.

Vad först angår de tjänster, beträffande vilka det ansetts nödvändigt att uppställa särskilda detaljerade kompetensvillkor, ligger det i sakens natur, att en ung man, som har att fullgöra sin värnplikt, under denna tid kan hindras från att bedriva sådana studier eller fullgöra sådan tjänstgöring, som kunna vara givna förutsättningar för behörighet till tjänst av ifrågasvarande slag. Att genom en allmän regel råda bot härför torde väl näppeligen låta sig göra. Där avläggandet av visst kunskapsprov eller fullgörandet av viss tjänstgöring stadgats såsom villkor för kompetens till viss tjänst, torde det väl få antagas, att de givna föreskrifterna grunda sig på vunnit erfarenhet om vad tjänstens beskaffenhet bör anses såsom regel kräva och att sålunda de uppställda kompetensfordringarna icke äro högre än att desamma i allmänhet icke tåla vid någon avsevärd avprutning. Detta utesluter givetvis icke, att förhållandena understundom kunna vara sådana, att undantag från givna kompetensföreskrifter äro väl motiverade. Enligt kommitténs mening bör emellertid det undantagsförfarande, som i förevarande avseende kan anses påkallat, icke såvitt värnpliktiga angår generaliseras, utan böra de dispensfrågor, som här kunna förekomma, bliva beroende på prövning i de särskilda fallen.

Även i andra fall än sådana, där värnpliktens fullgörande kan verka hinderligt för förvärvande av den för viss tjänst stadgade kompetensen, torde det ej sällan förekomma, att värnpliktstjänstgöringen kan i viss mån vara till men i konkurrensen om lediga tjänster. Det kan sålunda alltför väl tänkas, att exempelvis av två samtidigt i ett verk antagna aspiranter den ene, som fullgjort sin värnpliktstjänstgöring eller därifrån befriats, kommer att i fråga om möjlighet att förvärva den förtjänst och skicklighet, som skall vara avgörande vid bedömning av frågan om företräde till viss tjänst, erhålla ett ej oväsentligt försprång framför den, som under tiden har att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring. Tydligt är emellertid, att särskilt beträffande tjänster av mera krävande beskaffenhet stor vikt ligger uppå, att

till tjänsten förvärfvas just den lämpligaste. Det är sålunda här kanske mer än eljest av betydelse, att den utnämmande myndigheten äger fritt pröva olika sökandes 'förtjänst och skicklighet', och några särskilda föreskrifter till förmån för den, som haft att fullgöra sin värnplikt, torde sålunda näp- peligen kunna ifrågasättas.

Beträffande åter sådana befattningar, till vilka befordran sker mer eller mindre automatiskt efter längden av föregående tjänstgöring (tjänsteålder), sålunda utan avseende å kvalifikationer av särskild natur, skulle det visser- ligen kunna förefalla, som om ett stadgande av innehåll, att den tid, var- under värnplikt fullgjorts, skall tillgodoräknas sökanden till viss befattning, icke skulle sakna sitt berättigande. Ett dylikt stadgande måste emellertid förutsätta, att längden av föregående tjänstetid — vare sig inom det egna verket eller överhuvud taget inom statsförvaltningen eller till äventyrs i annan allmän befattning — skall i större eller mindre utsträckning vara bestämmande vid tillsättning av tjänster, om vilka nu kan vara fråga. Såsom i det föregående framhållits, är det emellertid endast för särskilda fall, som bestämmelser i denna riktning äro givna; det förfaringsätt, som i föreva- rande avseende mer eller mindre allmänt tillämpas, grundar sig väsentligen på gängse praxis.

Från kommitténs sida är intet att erinra häremot, utan synes det tvärtom kommittén lämpligt, att vid befordringar, som nu avses, hänsyn tages även till tid, varunder sökande haft att fullgöra värnplikt eller annan militär tjänstgöring. Innan någon uttrycklig föreskrift i detta hänseende kan med- delas, krävas emellertid författningsbestämmelser, genom vilka tydligen fastslås, i vilka fall och i vilken utsträckning längden av föregående tjänste- tid — vare sig inom det egna verket eller överhuvud taget inom statsför- valtningen eller tilläventyrs i annan allmän befattning — skall utgöra be- fodringsgrund. Någon utredning i detta omfattande spörsmål torde det icke tillhöra löneregleringskommittén att förebringa.

I frågans nuvarande läge finner sig löneregleringskommittén sålunda icke vara i tillfälle att föreslå några allmänna regler, genom vilka den, som haft att fullgöra värnpliktstjänstgöring (eller annan militär tjänstgöring), skulle skyddas från att till följd av denna tjänstgöring lida men i beford- ringshänseende, utan synes det kommittén, som om dylika spörsmål fort- farande tills vidare böra bliva beroende på prövning i de särskilda fallen.»

Kungl. Maj:t godkände kommitténs uttalanden på denna punkt, och riks- dagen lämnade uttalandet utan erinran.

Vad nämnda löneregleringskommitté sålunda uttalat måste enligt stats- kontorets mening alltjämt tillmätas vitsord. Så länge icke författningsbe- stämmelser meddelats, om och i vilken utsträckning anställningstid i statens tjänst skall utgöra befordringsgrund, torde det vara ogörligt att uppställa några generella regler rörande värdet av värnpliktstjänstgöringen ur merit- synpunkt. Nämnda spörsmål måste enligt statskontorets mening alltjämt bedömas från fall till fall. Ämbetsverket föreställer sig, att myndigheterna hava sin uppmärksamhet riktad på nämnda förhållande och att i fall, där så låter sig göra, vid befordringar all tillbörlig hänsyn tages till om den sökande fullgjort värnpliktstjänstgöring eller ej.

I motionen har slutligen hemställts om att jämväl reservofficerare skulle få vid erhållande av statstjänst tillgodoräkna den militära utbildningstiden. I anledning härav tillåter sig statskontoret endast erinra om att denna ut- bildning grundar sig på ett frivilligt åtagande av den värnpliktige och att

den tidsuppostring, som föranledes härav, motväges av de ekonomiska förmåner, som tillkommer en reservofficer vid inkallelse till tjänstgöring och vid avgång.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får statskontoret uttala, att enligt ämbetsverkets mening förevarande motion icke bör till någon första kammarens åtgärd föranleda.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommissarierna Nissen, Björn och Örtengren samt t. f. statskommissarierna Britth och Odén. Statskommissarien Björn har icke närvarit vid justeringen av detta utlåtande. Stockholm den 29 februari 1940.

WILHELM BJÖRCK.

K. A. Lindbergson.

| Olof Melén.